

Rechts het Achterhuis, links het naastliggende kantoor van Annes vader. | FOTO: © LYKLE HEMMINGA |

Achter de schermen bij Anne

Anne is wellicht het grootste project in de Nederlandse theatergeschiedenis. Er is niet alleen een compleet nieuw theater voor gebouwd, de voorstelling zelf is ook van een onalledaagse schaal. | DOOR: COEN JONGSMA |

Vlak voor aanvang komt in het halfdonker een man aanlopen in nazikostuum met helm en een geweer om zijn schouder. Hij drukt op een knop van een yellowbox aan de muur. Een tunneltje van twaalf meter lang, waardoor het publiek even daarvoor de zaal is binnengekomen, gaat als een ophaalbrug omhoog. 'Anders kan het Achterhuis er niet langs rijden.' De soldaat blijkt een technicus, die tegen het einde van de voorstelling het Achterhuis binnenvalt. Om zo dicht mogelijk

in de buurt te komen van de wereld van Anne Frank, hebben de producenten de plaatsen waar het verhaal zich afspeelt op ware grootte nagebouwd. De decorbouw grenst aan woningbouw, het Achterhuis en het naastliggende kantoor wegen samen 50 ton. Om de gebouwen in- en uit te changeren staan ze op decorwagens die over een railsysteem rijden. Het Achterhuis zelf staat ook nog eens op een draaischijf, zodat het publiek mee kan kijken in de verschillende kamers. Om de

huizenhoge decors uit het zicht te houden staan ze geparkeerd achter de zaalwand, die in een ring om de tribune heen loopt en gemaakt is van strak gespannen zwart doek. De hoge projectieschermen aan de toneelzijde sluiten daar naadloos op aan, zij sluiten als het ware de ring. Door ze open te schuiven ontstaat de toneelopening.

De voorstelling begint in 1947, twee jaar na de oorlog. In een brasserie in het

naoorlogse Parijs vindt een fictieve ontmoeting plaats tussen Anne Frank en een uitgever die interesse heeft in haar boek. Aan hem vertelt zij het historische verhaal dat we kennen. Na een kort changement staat er een appartementencomplex van dertig meter breed op het toneel, het Merwedeplein in Amsterdam Zuid, aan het begin van de oorlog. Op nummer 37 twee hoog viert de familie Frank de verjaardag van Anne. Een van haar cadeaus is een dagboek. Korte tijd later valt een oproep in de brievenbus voor Margot, de zus van Anne, om zich te melden voor een Duits werkkamp. Het gezin duikt onder. Changement. Op het toneel staat nu Prinsengracht nummer 263 met het beroemde Achterhuis, het naastgelegen kantoor van Annes vader en de kastanjeboom in de achtertuin. De onderduikers worden vlak voor het einde van de oorlog ontdekt en afgevoerd. Een beeldvullend Oosteuropes winterlandschap blijft achter.

heen twee ringen met een doorsnede van 45 meter: op de vloer een ring van rails waar de decorwagens overheen rijden. En tegen het dak een staalconstructie waar de zaalwand en, daarop aansluitend, de projectieschermen aan hangen. Het doek van de zaalwand en de negen meter hoge projectieschermen zijn de enige scheiding tussen zaal en backstage. Bij een changement schuiven de projectieschermen open en dicht om het toneel af te sluiten of de toneelopening te vormen. Dat klinkt eenvoudig, maar de schermen wegen op zich al 3.000 kg per stuk. De stalen vakwerkconstructie moet dus heel wat gewicht dragen en hangt dan ook niet aan het dak, maar staat zelfstandig op stalen kolommen. Een groot deel van de omtrek wordt niet ondersteund, om precies te zijn 108 graden. Dat gebied is 38 meter breed, de toneelopening. Om te zorgen dat de doorhanging van de constructie stabiel blijft als de schermen verschuiven, wordt gewerkt

Decorwagens

De decorwagens zijn 6 meter diep en tussen de 15 en 45 meter breed, wat het in- en uitchangeren van de drie grote decorsets tot een belevenis op zich maakt. Bij het eerste changement rijdt de Parijse Brasserie naar rechts richting Achterhuis, terwijl vanaf links 30 ton Merwedeplein komt aanrijden. Als die op zijn plek staat worden de zijwangen omgeklapt en vergrendeld. Dan schuiven de projectieschermen weer open. Bij het volgende changement rijdt het Merwedeplein terug naar zijn plek, de Brasserie erachteraan. Die wordt strak tegen het Merwedeplein geparkeerd. Dan komt 50.000 kilo Prinsengracht het toneel oprijden, een binnenplaats met kastanjeboom als een aanhanger er achteraan. Het Merwedeplein is compleet met woon- en slaapkamers, portiek en trappenhuis. Het Prinsengrachtdecor zou met een extra buitenwandje zo bewoonbaar gemaakt kunnen worden. De wagens

Decor Prinsengracht in aanbouw, rechts staalconstructie Merwedeplein op rails (met rode spanningsrail) en erachter de rondlopende wand. | FOTO: © LYKLE HEMMINGA |

Move Around Theater

Het concept voor *Anne* is uitgebreid door hetzelfde artistieke team als bij *Soldaat van Oranje*, met producent Robin de Levita, regisseur Theu Boermans en decorontwerper Bernhard Hammer. Net als bij *Soldaat* is het theatergebouw en het decor technisch uitgewerkt door Robert Nieuwenhuis. Het grote verschil is dat bij *Soldaat* de tribune om zijn as draait en het publiek langs de decors voert, terwijl bij *Anne* de tribune stilstaat en het decor om het publiek heen beweegt. De producenten noemen dit *Move Around Theater*. Om dat mogelijk te maken lopen op de tribune

met contragewichten contragewichten, die de plaats van het scherm innemen, waardoor het gewicht aan de staalconstructie boven de toneelopening hetzelfde blijft. Als de schermen gesloten zijn is het theater een soort omniversum - er worden dan historische beelden geprojecteerd. In de open stand gaat het projecteren door, het gevoel omsloten te zijn door de voorstelling blijft zo behouden. De gevelwand van het Merwedeplein wordt er op doorgetrokken, effecten worden ondersteund, er zijn pagina's uit het dagboek te zien. Soms lees je wat er op toneel wordt gezegd, in het handschrift van Anne Frank.

worden gedragen door stalen wielen op anderhalve meter afstand van elkaar, om en om voorzien van een elektromotor voor de aandrijving. De motoren aan de binnenkant draaien iets langzamer dan de buitenste. De wielen zijn voorzien van geleiders die de wagens op de rails houden en ervoor zorgen dat een wielbreuk zonder ernstige gevolgen blijft. Stroom wordt geleverd via een spanningsrail langs het spoor, net zoals bij de metro. De dmx-signalen en alle audio is draadloos uitgevoerd zodat er geen kabelboom achter de wagens aangesleept hoeft te worden. De bediening van de decorwa- ▶

Goed te zien zijn de ronding van het toneel en de rondlopende vakwerkconstructie bovenin. Op de decorwagen de Prinsengracht, tussendoor is de tribune zichtbaar.

1 FOTO: © LYKLE HEMMINGA

gens is plaatselijk, met een yellowbox. De gewichten zijn zo groot dat het onwenselijk werd geacht dat er 'automatisch' iets in beweging komt. Als een decorkar moet rijden, loopt een technicus erheen, drukt op een knop en loopt mee als de wagen in beweging is. De bediening om de andere

kant op te rijden zit 40 meter verderop, aan de andere kant van het decor.

Licht en geluid

Het lichtplan van Gerhard Fischer is niet heel uitbundig. Doordat de meeste scènes zich in afgesloten kamers af-

spelen zijn ze lastig aan te lichten met tegenlicht of zijlicht. De sferen worden vooral bepaald door de verlichting in de decors: kroonluchters in de Brasserie, huiskamerverlichting in het Merwedeplein en het Achterhuis. De muziek onder de voorstelling is gecomponeerd door

De decors van Anne

De Brasserie

De brasserie waarmee *Anne* opent is gemaakt in het decoratelier van het Nationale Toneel, een van de partners in de productie. Het is een realistisch interieur met tafels, stoelen, een bar. Het geheel weegt 12.000 kilo. In de raamkozijnen zit echt glas. Het decor bevat geen bewegende delen. Het terras aan de achterkant staat niet op een kar maar is gemaakt van ongeveer 20 praktikabels die elke voorstelling worden neergezet en weggehaald.

Het Merwedeplein

Woonhuis van de familie Frank, nagebouwd met 30.000 kilo staal en hout. Staalconstructie en mechanica door Delstar (UK), decorbouw door Vorm & Decor. De gevel op de tweede verdieping kan over een lengte van 12 me-

ter openschuiven, waardoor het publiek naar binnen kan kijken. De gevel van de bovenste drie verdiepingen kan naar beneden zakken, tot op straatniveau. Delen van dit decor kunnen opgeklapt worden, zodat het past in de beschikbare ruimte achter de schermen. Het omklappen gebeurt met de hand.

Achterhuis en kantoor

Het allergrootste object is Prinsengracht 263, totaal 50.000 kilo staal en hout. Constructie door het Duitse Bader, draaischijf door Bumat, decorbouw door Brandwacht en Meijer. Links zien we het kantoor van Annes vader, rechts het Achterhuis met twee verdiepingen en een zolder. Weer rechts daarvan staat de kastanjeboom op een binnenplaatsje. In het Achterhuis zit de nodige mechanica.

De vloeren kunnen zakken en het huis kan als geheel om zijn as draaien. Dat gebeurt tijdens de voorstelling een paar keer, de spelers blijven aan boord, het spel gaat door. De operator zit tijdens de voorstelling achter het huis en heeft via twee monitors zicht op twee deuren waar geen ledematen uit mogen steken. Het draaien kan pas nadat van verschillende kanten *all clear* is gegeven. De kastanjeboom op het binnenplaatsje is op het laatst toegevoegd. Vanwege ruimtegebrek zijn de muren van het binnenplaatsje opvouwbaar gemaakt. Door de toevoeging van de kastanjeboom verschoof het hele Prinsengracht-decor iets naar links, waardoor de gedecoreerde voorgevel van het pand uiteindelijk buiten het zicht van het publiek is gevallen.

Slotbeeld

Gemaakt door Van Dik Hout Decor. Alle wagens zijn weggereden, het achterdoek is opengetrokken, op het witte doek wordt een grijze lucht geprojecteerd. In het gebied tussen het toneel en de achterwand, 50 meter breed, 25 meter diep, ligt een uitgestrekte steppe, met keien en hier en daar een plukje gras. In het midden ligt een treinspoor. Bijna vijftig sneeuwmachines creëren een winterse atmosfeer. Doordat de eerste delen behoorlijk ondiep speelden, is de diepte indrukwekkend. De gevallen sneeuw hoeft niet dagelijks te worden opgeruimd. Een deel ervan wordt met een speciale stofzuiger opgezogen en herladen in de machines aan het plafond.

Paul M. van Brugge en ingespeeld door een veertigkoppig Bulgaars orkest. Het geluidsontwerp is van Jeroen ten Brinke. Net als bij *Soldaat van Oranje* maakt hij gebruik van het Meyer Sound D-Mitri platform. Behalve de opgenomen orkestmuziek en effecten worden de stemmen van de acteurs versterkt, met ongeveer twintig zenders. De muziek en de meeste atmosfeergeluiden klinken vrij in de ruimte, de acteurs zoveel mogelijk vanaf hun plek in het decor. Om de plaatsing goed te krijgen zijn in de decors de nodige luidsprekers verwerkt. Een complicatie bij het geluid was de monitoring voor de spelers. Ze konden elkaar niet goed verstaan als ze zich in verschillende kamers bevonden. In elke kamer werden daarom monitorspeakers aangebracht. Per scène en voor elke ruimte apart moest een monitorinstelling gemaakt worden. Om de spraakverstaanbaarheid in de zaal zo goed mogelijk te krijgen moest het monitorgeluid zo minimaal mogelijk blijven. Veel werk, zeker omdat het mixen plaatsvond toen de mise en scène nog in ontwikkeling was.

Lykle Hemminga over de technische productie

Lykle Hemminga nam vanaf december 2013 de technische productie van *Anne* voor zijn rekening. 'In december kregen we de sleutel van het gebouw. Onze eerste klus was om de hal zwart te spuiten, dat kostte twee weken. Engelse, Duitse en Nederlandse bedrijven begonnen met de constructie van de karren en de frames waarop de decors zouden worden gemaakt. Als eerste is de draag-

constructie voor de projectieschermen gemaakt. Die is op de grond afgebouwd en daarna op palen gezet. Daarna heeft het Duitse bedrijf Bumat de rails gelegd waar de karren over rijden, een ring met een doorsnee van 45 meter. Ze hielden een marge aan van 1 mm in de hoogte en 2 mm in de breedte. Meer speling en het

elkaar, nu waren ze op dezelfde vloer aan het werk. Dat ging heel goed. Als iemand een latje nodig had, konden ze gewoon bij elkaar terecht.'

Enorme freesmachine

De productie had zelf een ploeg van ongeveer tien man voor allerlei verschillende

'De gewichten zijn zo groot dat het onwenselijk werd geacht dat ze automatisch in beweging komen'

gaat mis, volgens Bumat. *Wir drehen alles*, zeggen zij over zichzelf. Zij hebben ook de draaischijf van het Achterhuis gemaakt.'

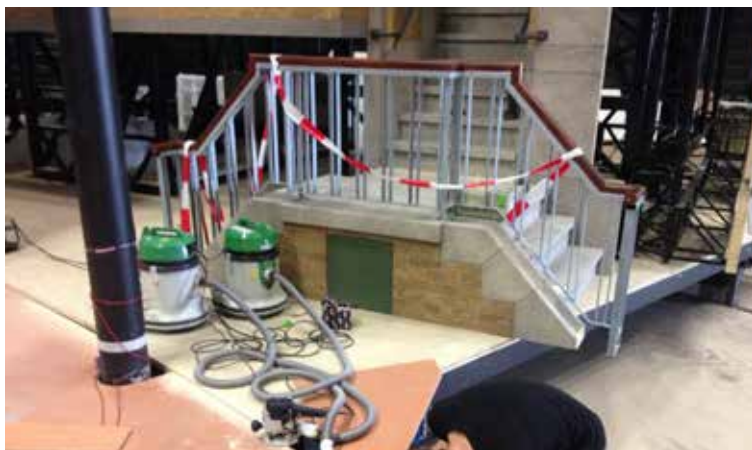
Een latje nodig

Tijdens de bouw waren er op sommige dagen meer dan tachtig man tegelijk aan het werk in de hal. De hele productie is de som van een enorm aantal deelprojecten, uitgevoerd door gespecialiseerde bedrijven. De draagconstructie voor de schermen is geleverd door een staalbedrijf uit Aalsmeer, de schermen en automatisering door Silicon Theatre Scenery, het bekleden van de schermen is gedaan door een bedrijf dat dit werk vooral in musea doet. Ook bij de decors waren veel bedrijven betrokken. Hemminga: 'De staalconstructies van de decors zijn gebouwd door Duitse, Engelse en Nederlandse bedrijven. Zij hebben ook de mechanisering ingebouwd. Maar de bekleding is gedaan door vier verschillende Nederlandse decorateliërs. Normaal gesproken zijn het concurrenten van

klussen en het oplossen van onvoorziene zaken. Zij zorgden ervoor dat materiaal op de juiste plek was, dat verpakkingen werden afgevoerd. En zij deden de klussen tussen de verschillende deelprojecten in. Zo moest de vloer van de Prinsengracht en die van het Merwedeplein exact afgezaagd worden in de ronding van het vaste toneel. Lykle Hemminga: 'De decorbouwer heeft daar weinig zin in en de bouwer van het toneel al evenmin. Dus daar heeft ons ploegje zich over gebogen. Uiteindelijk hebben we twee bovenfreesmachines op de vloer van het decor gemonteerd en toen de kar langs het toneel laten rijden, als een enorme freesmachine. Nu past het precies in elkaar.'

'Grote bedrijven werden klein'

In januari, vijf maanden voor de première, kregen de decorateliërs opdracht voor het bekleden van de constructies. Hemminga: 'Door met meerdere ateliers te werken bleef het voor elk bedrijf te behappen. En wij liepen niet het ►

Het eigen ploegje van de productie maakt decor en toneelvloer passend. Rechts wordt de kastanjeboom gemaakt. | FOTO: © LYKLE HEMMINGA |

Ontwerpers, bouwers en leveranciers

Decorontwerp	Bernhard Hammer
Lichtontwerp	Gerhard Fischer
Geluidsontwerp	Jeroen ten Brinke
Video-ontwerp	Peter Wilms
Videoproductie en onderzoek	Marita Ruyter
Kostuumontwerp	Catherine Cuykens
Zaalontwerp	Robert Nieuwenhuis
Bekleding projectieschermen	Iris Vormgeving
Constructie Draaischijf en Trucks	Bumat
Constructie Achterhuis	Bader (D)
Decor Prinsengracht	Brandwacht en Meijer
Constructie Merwedeplein	Delstar Engineering (GB)
Decor Merwedeplein	Vorm en Decor
Decor Eindbeeld	Van Dik Hout
Decor Brasserie	Atelier Het Nationale Toneel
Constructie Ronde Vakwerkconstructie	Stieva Aalsmeer
Constructie Schermen en Automatisering	Silicon Theatre Scenery (NL)
Spanningsrail	Akapp
Ophaalbrug publiek	Firma Smits
Ledverlichting	Invent Design
Geluid, Licht, Video	Focus Amsterdam
Rigging	Toprek Rigging (NL)
Sneeuwmachines	Divi-Divi (B), Nonstop 2000
Afstopping	Levtec (NL)
Tribune en Stoelen	Seda Seating (B)
Constructeur	Raadschelders Bouwadvies
Zichtlijnstudies	pb theateradviseurs

risico dat vertraging in een deelproject zou doorwerken in het hele project. Grote bedrijven werden klein. Dat was beter voor de productie. De ateliers hebben de decors zo veel mogelijk voorbereid in hun eigen werkplaats, want in de hal was al druk genoeg.' Uiteindelijk paste natuurlijk niet alles precies, hier en daar zat er staal op plekken waar een raam moest komen. 'Dat hebben we goed op kunnen lossen, alleen bij het Merwedeplein moesten de spelers over een kruis van stalen kokers heen stappen als ze via het portiek binnenkomen. Onhandig, maar die konden echt niet meer weg.'

Repetitie, première en efficiency

In de aanloop naar de première is anderhalve week technisch gerepeteerd, met projecties en changemenen. Hemminga: 'De bouwers konden terecht van zes uur 's ochtends tot drie uur 's middags. Vanaf vier uur konden wij in alle rust de changemenen doornemen.' Daarna waren

er drie weken repetities met de spelers. Alle tijd buiten de repetities werd benut om decors en tribune af te bouwen, in de laatste weken voor de tryouts werd er 24/7 in de hal gewerkt. Na zes tryouts

'Tijdens de opbouw waren er op sommige dagen meer dan tachtig man aan het werk'

was er dan eindelijk de première. 'Bij een première is het fijn als alles gewoon lukt, ongeacht de manier waarop. Daarna zijn we gaan fjnslijpen. En kijken hoe we de voorstelling efficiënt kunnen draaien, want als je lang gaat spelen is het interessant om de kosten per voorstelling zo laag mogelijk te krijgen. De grote projectoren voor de slotscène zetten we bijvoorbeeld pas aan als ze nodig zijn.' Ook over de inzet van technici wordt goed nagedacht. 'Bij de montage en de eerste voorstellingen werkten we met een voorstellingsleider, dat kan ook niet anders

bij een voorstelling op deze schaal. Maar naar mijn idee konden de technici heel goed zelf de timing van de voorstelling doen. Niet iedereen was hier direct van overtuigd. In het begin hadden we ook troubleshooters rondlopen voor licht, geluid en automatisering. Dat hoeft op een gegeven moment niet meer. En voor de video-instarts hadden we een aparte technicus, maar dat gaat de lichtoperator erbij doen. Als de spanning er eenmaal af is, kan dat makkelijk. Het draagt eraan bij dat iedereen scherp blijft. Bij de changemenen zijn het draaien van het Achterhuis en de verticale bewegingen van de vloer in het Achterhuis het meest risicovol. Daar hebben we duidelijke protocollen voor afgesproken.'

Echte deurbel

Bewust is ervoor gekozen om niet alles te automatiseren wat zou kunnen. Het 50 meter brede doek dat wordt opengetrokken voor de projectie bij het slotbeeld, wordt met de hand opengetrokken. Hemminga: 'Zo blijven de dingen begrijpelijk en inzichtelijk. Als het doek vastloopt is het in elk geval geen softwareprobleem.' Ook voor de deurbel aan het Merwedeplein is de weg van de grootste eenvoud bewandeld: naast de deur is een echte deurbel in de muur geschroefd. Als de spelers erop drukken gaat ie af. Eenvoudig is ook de oplossing voor de kleding. Er zijn veel kledingwisselingen, maar kastruimte om kleding klaar te leggen ontbreekt. De muren waar de kasten

tegenaan stonden zijn er niet, want daar zit het publiek. De kostuums worden daarom van tevoren door de kleedsters in jaren dertig koffers gedaan. Anne is geen reizende voorstelling, maar als de voorstelling een succes wordt, leven de spelers de komende jaren uit koffers. ◀

Anne is verlengd tot november 2014. De jury van het Theater Festival in september heeft de voorstelling geselecteerd 'in de buitencategorie'.

www.theateramsterdam.nl